

Barbara Wolny

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
WZNoS w Stalowej Woli

NAUCZYCIEL WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W ZREFORMOWANEJ SZKOLE

PHYSICAL EDUCATION TEACHER IN REFORMATED SCHOOL

Słowa kluczowe: nauczyciel, wychowanie fizyczne, szkoła

Key words: teacher, physical education, school

*„Otwartość człowieka jest otwartością na wszelki
byt, na cały świat, ale szczególnie dotyczy ona
otwartości na inne osoby”*

M. Wolicki¹

WPROWADZENIE

W zreformowanej szkole duże znaczenie w procesie kształtowania osobowości ucznia przypisuje się obecnie roli nauczyciela. W procesie wychowania, w tym również wychowania fizycznego, jest bardzo ważne, aby nauczyciel był tą osobą, która zainspiruje młodego człowieka do podejmowania trudu i wysiłku pracy nad sobą. W takim ujęciu wychowania nauczyciel-wychowawca to nie tylko dobry szkoleniowiec, ale przede wszystkim animator, człowiek autentycznie działający na rzecz

¹ M. Wolicki, *Otwartość osoby ludzkiej*, Wrocław 2005, s. 77.

ucznia. Jak podkreśla J. Czaja: „wychowawca powinien być autorytetem, wzorem do naśladowania dla wychowanka, człowiekiem, który pomoże w odnalezieniu właściwej drogi życiowej”².

Na znaczenie postawy wychowawcy w procesie wychowania zwraca uwagę m.in. S. Kunowski³, a także M. Nowak⁴, który np. w *Podstawach pedagogiki otwartej* stwierdza: „obok rodziców istnieją także inni wychowawcy, którzy wspierają ich w pracy wychowawczej i chociaż nie zwalniają rodziców z odpowiedzialności, pomagają im tę odpowiedzialność realizować”⁵.

Ważność „dobrego wychowawcy”, który wprowadza w świat wartości, ukazuje w swoich rozważaniach również T. Kukołowicz, stwierdzając, że właśnie od wychowawcy wychowanek uczy się wierności prawdzie i dobru, ale tylko wtedy, gdy ten pierwszy jest wierny wartościom i godzien zaufania⁶.

K. Chałas zwraca uwagę, że przed wychowawcą wyrasta zadanie budowania świata wartości, dawania świadectwa wartościom i urzeczywistniania ich w swoim życiu⁷.

Z. Gaś⁸, ukazując wychowanie jako tworzenie warunków do rozwoju, przyznaje, że kontakt wychowawczy polega na tworzeniu uczniowi warunków do wszechstronnego rozwoju. Podkreśla on też, że w tak rozumianym procesie rozwoju podstawową rolę spełnia osoba „wspierająca”, którą jest nauczyciel. W wychowaniu ważne stają się posiadane przez nauczyciela określone cechy osobowe (postawy, wartości), połączone z umiejętnościami nawiązywania kontaktu i współdziałania⁹.

O tej nowej roli wychowawcy mówił Jan Paweł II w Łowiczu: „Zwracam się do Was, drodzy nauczyciele i wychowawcy. Podjęliście się wielkiego i trudnego zadania przekazywania wiedzy i wychowania powierzonych Wam dzieci i młodzieży. Stoicie przed trudnym i poważnym wezwaniem. Młodzi Was potrzebują. Oni poszukują wzorów, które byłyby dla nich punktem odniesienia. Oczekują odpowiedzi na wiele zasadniczych pytań, jakie nurtują ich umysły i serca, a nade wszystko domagają się od Was przykładu życia. Trzeba, abyście byli dla nich przyjaciółmi, wiernymi towarzyszami i sprzymierzeńcami w młodzieńczej walce. Pomagajcie im budować fundamenty pod ich przyszłe życie”¹⁰.

² Zob. m.in. J. Czaja, *Sport pomocą w budowaniu domu*, [w:] *Aksjologia sportu*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2001, s. 46-51.

³ Zob. S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 1993.

⁴ Zob. M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 2000; idem, *Założenia i struktura integralnych systemów wychowania szkolnego*, [w:] *Jak wychowywać? W poszukiwaniu dróg wychowania. Systemy wychowawcze*, Materiały z konferencji, Lublin 2000, s. 29; autor analizuje m.in. integralne ujęcie procesu wychowania u Marii Grzegorzewskiej – podstawą owego procesu jest wychowawca i nauczyciel „bogaty wewnątrznie”, charakteryzujący się postawą miłości i niesieniem dobra dla rozwoju dziecka.

⁵ Zob. ibidem, s. 489.

⁶ Zob. T. Kukołowicz, *Wartości w wychowaniu*, [w:] *Człowiek – wartość – sens*, red. K. Popielski, Lublin 1996, s.412.

⁷ Zob. K. Chałas, *Program wychowawczy szkoły – podstawa aksjologiczna, zasady konstruowania*, [w:] *Jak wychowywać?* op. cit., s. 48.

⁸ Zob. Z. Gaś, *Doskonalący się nauczyciel*, Lublin 2001, s. 7.

⁹ Ibidem, s. 14-15.

¹⁰ Jan Paweł II cyt. [w:] *Jak wychowywać?* op. cit., s. 4.

W wychowaniu (w tym również fizycznym) należy zatem pomagać młodemu człowiekowi dochodzić do dojrzałości, a pomoc ta powinna mieć charakter budzenia pozytywnej motywacji. Jednak będzie ona skuteczna tylko wtedy, gdy wychowanek otworzy się na wszelkie działania wychowawcze i podejmie trud własnego rozwoju wspólnie z wychowawcą. W działaniach takich bardzo ważne są właściwe zasady pracy wychowawczej. Zwraca na to uwagę J. Tarnowski, który sformułował trzy podstawowe i obowiązujące w wychowaniu zasady pracy współczesnego nauczyciela-wychowawcy. Są to: 1) cierpliwość, 2) cierpliwość, 3) cierpliwość¹¹. Być cierpliwym oznacza „być do dyspozycji”, zachęcać, podziwiać postępy, pozytywnie motywować, nauczać tak, aby wychowanie było wspólnie przeżywanym czasem i autentycznym spotkaniem „mistrza i ucznia”.

Dobrym sposobem współczesnego oddziaływania na wychowanka jest tzw. animacja¹². Jest to taki styl oddziaływania, który uzdalnia wychowanka do aktywności, szanując jego własną godność. Wychowywać w sposób animacyjny to pobudzać osobę do aktywnego, twórczego i krytycznego bycia w świecie, do dokonywania wyborów, do przestrzegania zasady „fair play”¹³ nie tylko na boisku, ale i w życiu. To wszystko powinno dokonywać się w klimacie radości, dobroci i nadziei, gdyż tylko takie wychowanie daje poczucie bezpieczeństwa, pozwala cieszyć się z najmniejszych sukcesów. Tylko wtedy wychowanie fizyczne pomaga w procesie formacji wychowanka oraz doprowadza do dojrzałej osobowości. Wiąże się ona z wiarą we własne siły i możliwości opartej na satysfakcji i zadowoleniu z siebie. Radość wychowanka z odnoszonych sukcesów szczególnie mocno wiąże się z umiejętnością godnego znoszenia porażki. Aktywność sportowa (również w ramach zajęć wychowania fizycznego) jest tą dziedziną ludzkiej działalności, w której najwyraźniej występuje problem zwycięstwa i przegranej, dlatego należy dołożyć wszelkich starań, aby przegrana nie była powodem do agresji i złości. Sport szkolny bowiem powinien kształtować dobroć, tolerancję, uwrażliwiać na drugą osobę, rozwijać umiejętność współdziałania z drugim człowiekiem, uczyć bycia dla innych¹⁴. W takim kontekście sport nigdy nie stanie się ważniejszy niż drugi człowiek (nie będzie tylko formą czystej rywalizacji, zwycięstwem za wszelką cenę), „sport ma bowiem funkcję służebną wobec osoby ludzkiej”¹⁵. Stąd w działaniach sportowych ważny jest przede wszystkim człowiek, a właściwie relacja, jaka zachodzi pomiędzy nauczycielem (trenerem) a uczniem (zawodnikiem). Wychowanek, jako podmiot owych działań, jest podstawą realizowanej edukacji fizycznej i dlatego jego rozwój zależy od pomocy i wsparcia nauczyciela-wychowawcy.

¹¹ J. Tarnowski, *Jak wychowywać?* Warszawa 1993, s. 74.

¹² Z. Czaja, *Sport pomocą w budowaniu domu*, op. cit., s. 45-51.

¹³ Zasada „fair play”, jako podstawowa zasada sportu, uczy szacunku, tolerancji wobec drugiego człowieka; uczy, jak wygrywać i przegrywać tak, aby nie kompromitować przeciwnika. Taką postawę można wyrobić w wychowanku w czasie procesu wychowawczego. Zob. B. Wolny, *Autorski program wychowania fizycznego dla szkoły podstawowej*, „Sport dla każdego – zielona recepta na zdrowie, jako skuteczna forma łagodzenia skutków współczesnej cywilizacji”, Rzeszów–Tarnobrzeg 2002, s. 8-9.

¹⁴ Takie wychowanie wiąże się z wychowaniem do wartości, w którym istotne jest uwrażliwienie wychowanków na wartości duchowe: dobro, piękno, miłość. Zob. ibidem, s. 8.

¹⁵ J. Tarnowski, *Jak wychowywać?* op. cit., s. 35.

Jak zatem postrzegany jest nauczyciel wychowania fizycznego w zreformowanej szkole przez uczniów, rodziców i nauczycieli (samoocena postawy)?

Szukając odpowiedzi na postawione pytanie, przeprowadzono badania, które objęły uczniów wybranych szkół województwa podkarpackiego (wszystkie etapy edukacji szkolnej od szkoły podstawowej po szkołę ponadgimnazjalną), rodziców i nauczycieli wychowania fizycznego. Badania miały charakter diagnostyczny¹⁶. Celem badań była ocena postawy nauczyciela w opinii społeczności szkolnej (uczniów, rodziców i nauczycieli) i analiza założeń „Podstawy programowej kształcenia ogólnego” w zakresie powinności nauczyciela. Nasuwało to konieczność postawienia problemów badawczych, które zawierają się w następujących pytaniach:

1. Czy nauczyciel wychowania fizycznego pomaga uczniom rozwijać własną sprawność fizyczną?
2. Jakie cechy postawy nauczyciela są ważne dla uczniów, rodziców i nauczycieli?
3. Na jakie cechy postawy nauczyciela wskazuje „Podstawa programowa kształcenia ogólnego”?

Badania przeprowadzono z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego. W tym celu opracowano kwestionariusz ankiety dla uczniów (poszczególne etapy edukacji szkolnej), rodziców i nauczycieli¹⁷. Ocena postawy nauczyciela zostanie przedstawiona w kontekście otrzymanych wyników (poszczególne grupy badawcze) i porównana z założeniami „Podstawy programowej kształcenia ogólnego”¹⁸.

INTERPRETACJA OTRZYMANYCH WYNIKÓW BADAŃ – ANALIZA OCENY POSTAWY NAUCZYCIELA

Etap I edukacji szkolnej (wprowadzający w wartości wychowania fizycznego) Uczniowie klas III szkoły podstawowej

Na podstawie opracowanych wyników *Mini ankiety dla uczniów klas III* stwierdzono, że uczniowie bardzo wysoko ocenili postawę nauczyciela. Na pytanie: *Czy*

¹⁶ W niniejszym artykule została zaprezentowana część badań przeprowadzonych w ramach rozprawy doktorskiej nt. *Wartości preferowane w wychowaniu fizycznym we współczesnej szkole*, przygotowana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. M. Nowaka, Dyrektora Instytutu Pedagogiki KUL w Lublinie (Lublin 2005). W badaniach udział wzięło 418 respondentów: uczniowie – 184: uczniowie klas III szkół podstawowych – 44; uczniowie klas VI szkół podstawowych – 43; uczniowie klas III gimnazjów – 48; uczniowie klas III szkół ponadgimnazjalnych – 49; nauczyciele – 50 i rodzice – 184.

¹⁷ W związku z tym, że badania obejmowały wszystkie etapy edukacji szkolnej, istniała konieczność opracowania narzędzi badawczych odpowiednio dostosowanych do wieku respondentów (szczególnie uczniów). W tym celu opracowano jedną strukturę ankiety, a następnie odpowiednio dostosowano pytania do wieku i możliwości respondentów. Było to szczególnie ważne w przypadku najmłodszej grupy uczniów klasy III szkoły podstawowej. (Zob. więcej: B. Wolny, *Wartości preferowane w wychowaniu fizycznym we współczesnej szkole*, rozprawa doktorska, Lublin 2005).

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla sześcioletnich szkół podstawowych i gimnazjów (Dz.U. z 1999 r., nr 14, poz.129) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2002 r., nr 51, poz. 458).

nauczyciel wychowania fizycznego pomaga ci rozwijać swoją sprawność fizyczną?, 96% respondentów odpowiedziało, że „tak”. W stosunku do płci uważa „tak” 100% chłopców i 92% dziewczynek. Taka ocena świadczy o dużym autorytecie nauczyciela w tym okresie nauki szkolnej, który postrzegany jest przez dzieci jako osoba odpowiedzialna za pomoc w rozwijaniu ich sprawności fizycznej. Uczniowie, oceniając postawę nauczyciela, wymieniali cechy, jakimi powinien charakteryzować się nauczyciel¹⁹. Według nich powinien on być: *cierpliwy* (89%), *życzliwy* (75%), *interesować się każdym uczniem* (69%). Żadne z badanych dzieci nie podkreśliło, że powinien być *wymagający*. Takie wartościowanie uczniów wskazuje na traktowanie własnej aktywności ruchowej w kontekście zabawy. Dokonana ocena postawy nauczyciela ukazuje mocną identyfikację wychowanków z wychowawcą, który na tym etapie edukacji szkolnej jest dla nich „osobą szczególnie znaczącą”, oraz wysoki autorytet nauczyciela.

Etap II edukacji szkolnej (doskonalący)

Uczniowie klas VI szkoły podstawowej

Podobnie jak uczniowie I etapu edukacji szkolnej, osoby badane bardzo wysoko oceniły pomoc nauczyciela wychowania fizycznego w zakresie rozwijania ich sprawności fizycznej. Ważnymi cechami postawy nauczyciela w opinii uczniów II etapu edukacji szkolnej są: *cierpliwość* (98%), *życzliwość* (95%), *zainteresowanie każdym uczniem* (91%), *opanowanie* (91%). Mniej ważnymi wartościami postawy nauczyciela są natomiast: *otwartość* (19%) i *brak wymagań* (2%). Rozpatrując płeć badanych osób, stwierdzono: w grupie chłopców następujące wybory – *życzliwość* i *opanowanie* (100%), *cierpliwość* (95%), *zainteresowanie każdym uczniem* (91%); w grupie dziewczynek – *cierpliwość* (100%), *życzliwość* i *zainteresowanie każdym uczniem* (91%). Takie wartościowanie wskazuje, że badani uczniowie cenią te cechy nauczyciela, które wiążą się z szanowaniem i docenieniem ich wysiłków w ramach podejmowanej aktywności fizycznej. Respondenci, podkreślając ważność cechy *zainteresowania się każdym uczniem*, zwrócili uwagę na konieczność stosowania w pracy nauczyciela indywidualizacji, dostawania wymagań do możliwości psychomotorycznych wychowanków. W tym okresie nauki szkolnej nie zwracają jeszcze uwagi na jedną z ważnych cech nauczyciela – *stawianie wysokich wymagań*. Taki sposób oceny postawy nauczyciela wskazuje, że podobnie jak uczniowie I etapu, podejmowane przez siebie działania sportowe traktują w kontekście zabawy i wysoko oceniają pomoc nauczyciela w rozwoju własnej sprawności fizycznej.

Etap III gimnazjum (rozszerzony)

Uczniowie klas III gimnazjów

Gimnazjaliści (uczniowie klas III) w 71% uważają, że nauczyciel wychowania fizycznego pomaga im w doskonaleniu własnej sprawności fizycznej, jednak 29% uczniów nie zgadza się z powyższym stwierdzeniem. W stosunku do płci stwierdzono wyższy wynik pomocy nauczyciela w grupie dziewcząt (88%) niż w grupie chłopców (61%).

¹⁹ Respondenci, oceniając postawę nauczyciela, dokonywali wyboru cech z podanych w pytaniu propozycji.

Uczniowie III etapu edukacji szkolnej dokonali oceny postawy nauczyciela wychowania fizycznego, podkreślając, że powinien on cechować się: *cierpliwością* (91%), *zainteresowaniem każdym uczniem* (69%), *życzliwością* (56%), *opanowaniem* (48%), *otwartością* (38%), *stawianiem wysokich wymagań* (17%).

Biorąc pod uwagę płeć respondentów, stwierdzono, że chłopcy dokonali następujących wyborów: *cierpliwość* (93%), *zainteresowanie każdym uczniem* (71%), *otwartość* (60%), *życzliwość* i *opanowanie* (39%), *stawianie wysokich wymagań* (29%), natomiast dziewczęta preferują u nauczyciela: *cierpliwość* (100%), *życzliwość* (80%), *zainteresowanie każdym uczniem* (65%), *opanowanie i otwartość* (60%).

Analizując otrzymane wyniki, zauważamy, że od tego etapu nauki szkolnej uczniowie zwracają uwagę na ważną cechę postawy nauczyciela, jaką jest *stawianie wysokich wymagań*. Takie wartościowanie wskazuje, że respondenci udział w zajęciach sportowych wiążą z własnym doskonaleniem. Dotyczy to w większym stopniu chłopców, dziewczęta bowiem nie podkreślają ważności tej cechy, natomiast mocno akcentują te cechy postawy nauczyciela, które gwarantują dobre samopoczucie w czasie lekcji. Takie wartościowanie wskazuje, że chłopcy w większym stopniu zaczynają cenić wartości perfekcjonistyczne, związane z doskonaleniem własnej sprawności fizycznej, czyli „bycie coraz lepszym” w wybranej dyscyplinie sportowej.

Etap IV (samodoskonalenie)

Uczniowie klas III szkół ponadgimnazjalnych

IV etap edukacji szkolnej zamyka okres przygotowania ucznia przez szkołę do aktywnego udziału w tzw. „sportach całego życia”. W tym okresie jednak nadal ważne jest odpowiednie ukierunkowanie i pomoc nauczyciela w otwarciu się uczniów na urzeczywistnianie wartości fizycznej edukacji. Otrzymane wyniki pozwalają zauważyć, że uczniowie klas III szkół ponadgimnazjalnych w mniejszym stopniu oczekują wszechstronnej pomocy nauczyciela w doskonaleniu własnej sprawności fizycznej. Badani uczniowie zwracają uwagę na pomoc wychowawcy w ukierunkowaniu już na konkretną (wybraną) przez siebie formę aktywności fizycznej – specjalizacja w ulubionej dyscyplinie sportowej.

Uczniowie, dokonując oceny postawy nauczyciela, podali jego cechy: *zainteresowanie każdym uczniem* (47%), *cierpliwość* (43%), *opanowanie* (33%), *otwartość* (31%), *życzliwość* (27%), *stawianie wysokich wymagań* (22%).

Uwzględniając płeć, odnotowano, że chłopcy wskazali na: *cierpliwość* (42%), *zainteresowanie każdym uczniem* (32%), *otwarcie, opanowanie* (29%), *życzliwość, stawianie wysokich wymagań* (26%), *brak wymagań* (9%). Natomiast dziewczęta podkreślają ważność następujących cech: *zainteresowanie każdym uczniem* (72%), *cierpliwość* (43%), *opanowanie* (34%), *otwartość* (33%), *życzliwość* (28%), *stawianie wysokich wymagań* (17%). Porównując wartościowanie uczniów klas III szkół ponadgimnazjalnych, zauważamy, że zarówno chłopcy, jak i dziewczęta wskazują na ważność cechy *stawianie wysokich wymagań*. Wysoka preferencja tej cechy postawy nauczyciela ukazuje respondentów jako osoby otwarte na doskonalenie swojej sprawności fizycznej (oczywiście w kontekście wybranej dyscypliny sportowej). Podobnie jak uczniowie wcześniejszych etapów edukacji szkolnej, podkreślają ważność takich cech, jak: *cierpliwość, życzliwość i zainteresowanie każdym uczniem*, wskazują zarazem na potrzebę indywidualizacji działań.

Nauczyciele wychowania fizycznego

Osoby badane w 100% uważają, że pomagają uczniom w doskonaleniu ich sprawności fizycznej. Badani nauczyciele, odpowiadając na pytanie: *Jakie cechy powinien posiadać nauczyciel wychowania fizycznego?*, podkreślili, że ważnymi cechami postawy nauczyciela wychowania fizycznego są: *cierpliwość* (100%), *opanowanie* (98%), *życzliwość* (84%), *zainteresowanie każdym uczniem* (67%), *otwartość* (58%), *stawianie wysokich wymagań* (56%).

Rozpatrując płeć badanych, otrzymano następujące wyniki. Mężczyźni wskazują na ważność następujących cech: *cierpliwość* (100%), *opanowanie* (100%), *życzliwość* (79%), *zainteresowanie każdym uczniem* (78%), *otwartość* (58%), *stawianie wysokich wymagań* (54%). Kobiety dokonały podobnej oceny postawy nauczyciela, podkreślając ważność: *cierpliwości* (100%), *opanowania* (96%), *życzliwości* (86%), *zainteresowania każdym uczniem* (58%), nie zwracają jednak uwagi na *stawianie wysokich wymagań*. Wartościowanie nauczycieli wykazuje się zbieżnością z wartościowaniem uczniów. W stosunku do płci pozwala zauważyć pewne różnice. Mężczyźni zwracają uwagę na wartości perfekcjonistyczne, natomiast kobiety na wartości etyczno-moralne.

Rodzice

Respondenci w 86% zgodnie uważają, że nauczyciel wychowania fizycznego pomaga uczniom w doskonaleniu ich sprawności fizycznej. Rodzice ustosunkowali się również do podanych cech nauczyciela wychowania fizycznego. Badane osoby, odpowiadając na pytanie: *Jakie cechy powinien posiadać nauczyciel wychowania fizycznego?*, podkreśliły, że ważnymi cechami postawy nauczyciela wychowania fizycznego są: *cierpliwość* (97%), *zainteresowanie każdym uczniem* (97%), *życzliwość* (89%), *opanowanie* (84%), *otwartość* (68%), *stawianie wysokich wymagań* (27%).

Wśród badanych, mężczyźni pokreślili: *zainteresowanie każdym uczniem* (94%), *cierpliwość* (93%), *życzliwość* (85%), *opanowanie* (79%), *otwartość* (64%), *stawianie wysokich wymagań* (19%), natomiast kobiety wskazały na: *cierpliwość* (99%), *zainteresowanie każdym uczniem* (98%), *życzliwość* (91%), *opanowanie* (85%), *otwartość* (69%), *stawianie wysokich wymagań* (31%).

Wartościowanie rodziców nie różni się od oceny postawy nauczycieli dokonanej przez uczniów i nauczycieli. Osoby badane zwracają uwagę na podobne cechy, mocno podkreślając: *cierpliwość*, *zainteresowanie każdym uczniem* i *opanowanie*.

Przeprowadzone badania wskazały na cechy postawy nauczyciela ważne dla całej społeczności szkolnej. Na podstawie zinterpretowanych wyników nauczyciel w opinii uczniów, rodziców i nauczycieli to osoba o wysokich kompetencjach dydaktyczno-wychowawczych. Respondenci wskazali szczególnie etyczno-moralne aspekty postawy nauczyciela.

Kolejnym krokiem w badaniach była analiza „Podstawy programowej kształcenia ogólnego” w zakresie zawartych w dokumencie zadań – powinności nauczyciela-wychowawcy²⁰.

²⁰ Według założeń zawartych w „Podstawie programowej...”: każdy nauczyciel, w tym również nauczyciel wychowania fizycznego w realizowanym przez siebie procesie dydaktyczno-wychowawczym naucza i wychowuje. Nie może jedynie ograniczać się do przekazywania wiedzy, ale musi on kształtować umiejętności i postawę ucznia. W takim ujęciu odpowiedzialny jest również

„Podstawa programowa kształcenia ogólnego”

Analiza dokumentu pozwala stwierdzić, że „Podstawa programowa ... dokładnie precyzuje zadania nauczyciela-wychowawcy. Współczesny nauczyciel powinien wprowadzać ucznia (od I etapu edukacji szkolnej) w świat wartości edukacji fizycznej. Pomagać mu w odkrywaniu, przyswajaniu i urzeczywistnianiu wartości ważnych w życiu codziennym. Zapewniać warunki do harmonijnego rozwoju fizycznego i psychicznego oraz zachowań prozdrowotnych w kierunku usamodzielniania działań na poszczególnych etapach edukacji szkolnej, aż do uzyskania postawy ucznia, która będzie charakteryzować się samodoskonaleniem i samooceną”.

Według założeń „Podstawy programowej ...” szczególnie ważne staje się takie kierowanie rozwojem uczniów, aby:

- rozwijali w sobie dociekliwość poznawczą, ukierunkowaną na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna;
- mieli świadomość życiowej użyteczności zarówno poszczególnych przedmiotów nauczania (w tym również wychowania fizycznego), jak całej edukacji na danym etapie;
- stawali się coraz bardziej samodzielni w dążeniu do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, godząc dążenie do dobra własnego z dobrem innych, odpowiedzialnością za siebie i odpowiedzialnością za innych, wolność własną z wolnością innych;
- poszukiwali, odkrywali i dążyli na drodze rzetelnej pracy do osiągnięcia celów życiowych i wartości ważnych w odnalezieniu własnego miejsca w świecie;
- przygotowywali się do rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów i hierarchizacji wartości oraz mieli możliwości doskonalenia się;
- kształtowali w sobie postawę dialogu, umiejętność słuchania innych i rozumienia ich poglądów, umieli współdziałać i współtworzyć w szkole wspólnotę nauczycieli i uczniów.

Nauczyciele, mając na uwadze osobowy rozwój ucznia, współdziałają na rzecz tworzenia w świadomości uczniów zintegrowanego systemu wiedzy, umiejętności i postaw²¹.

Przeprowadzone badania wyraźnie wskazały na ważność postawy nauczyciela w edukacji skierowanej ku wartościom. Powyższa analiza (otrzymane wyniki w grupie uczniów, rodziców i nauczycieli oraz analiza „Podstawy programowej”) wyraźnie określa rolę nauczyciela, jaką jest pomoc i wspieranie każdego wychowanka. W ramach realizowanego procesu dydaktyczno-wychowawczego powinien on przekazywać te wartości, które przyczyniają się do urzeczywistniania człowieczeństwa wychowanka. Nauczyciel musi zatem sam posiadać te wartości i kierować się nimi w życiu, musi być dla ucznia autentyczny.

za wychowanie młodego człowieka. Zob. więcej [w:] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla sześciolatkich szkół podstawowych i gimnazjów (Dz.U. z 1999 r., nr 14, poz. 129).

²¹ Ibidem.

PODSUMOWANIE

Otrzymane wyniki badań wyraźnie ukazują, że współczesna edukacja fizyczna ma charakter permanentny, w której bardzo ważną rolę odgrywa nauczyciel (w zależności od danego etapu edukacji szkolnej). Etap I, jako okres wprowadzający ucznia w wartości wychowania fizycznego, wymaga największej pomocy i opieki nauczyciela. Natomiast w miarę przechodzenia na kolejne etapy nauki, zwiększają się działania ucznia w kierunku samodoskonalenia, które szczególnie zaznaczają się na IV etapie (nauczyciel w szkole ponadgimnazjalnej wspiera, pomaga, ale nie ingeruje już tak bardzo, jak w I i II etapie edukacji szkolnej).

Badania podkreśliły znaczenie postawy nauczyciela-wychowawcy w edukacji skierowanej ku wartościom. Wychowawca jest bowiem drugim, bardzo ważnym ogniwem relacji wychowawczej, która powinna być oparta na wzajemnym szacunku i uznaniu. W takim ujęciu edukacji szkolnej, nauczyciel-wychowawca jest przewodnikiem, doradcą, osobą wspierającą i prowadzącą dialog z uczniem. To wspieranie polega na szczególnym sposobie relacji wychowawczej, podczas której wychowawca przekazuje te wartości, które przyczyniają się do urzeczywistniania człowieczeństwa wychowanka. Musi on jednak sam posiadać te wartości w sobie i kierować się nimi w życiu.

Reasumując powyższe rozważania na temat postawy nauczyciela, należy raz jeszcze podkreślić, że uczniowie I etapu edukacji szkolnej zwrócili uwagę na takie cechy postawy nauczyciela, jak: *cierpliwość*, *życzliwość* oraz *interesowanie się każdym uczniem*. W ich opinii nauczyciel „nie powinien być wymagający”. Natomiast uczniowie II, III i IV etapu wymieniają podobne cechy, zwracając jednak uwagę na inne wartości w postawie nauczyciela, takie jak: *opanowanie* i *otwartość*. W ich opinii nauczyciel powinien być również „wymagający” (stanowisko takie odbiega od funkcjonującego dość powszechnie przekonania, że dobry nauczyciel nie powinien wymagać). To, co potwierdza się w dokonanych wyborach na wszystkich etapach, to potrzeba interesowania się każdym uczniem.

Przeprowadzone badania ukazały ważność sfery osobowej nauczyciela-wychowawcy. W opinii osób badanych nauczyciel w czasie lekcji powinien dowartościowywać działania każdego ucznia: zdolnego, przeciętnego i słabego; tylko wtedy może liczyć na efekty swojej pracy i zaangażowanie wszystkich uczniów. Stosowanie indywidualizacji pozwala „polubić wychowanie fizyczne” wszystkim uczniom i odnaleźć się mniej sprawnym fizycznie.

Nauczyciel we współczesnej szkole to zatem szkoleniowiec, ale i dobry partner – przyjaciel, który nie tylko naucza, ale wskazuje ważność podejmowanych działań (jest autentyczny – to, co mówi, potwierdza swoim postępowaniem), ocenia i stara się zrozumieć ucznia – jest autorytetem, wzorem dla wychowanków. W realizowanym przez siebie procesie dydaktyczno-wychowawczym, który jest spotkaniem z wychowankiem, zdaje się mówić: „jesteś dla mnie kimś ważnym i ponieważ zależy mi na tobie, chciałbym, abyś miał udział w wartościach, które stały się moim udziałem, byś poznał i przyjął te prawdy, które wyznaczają sens i wartość mojego życia”²².

²² Ks. J. Nagórny, *Świat przelotu tysiącleci – wyzwania wychowawcze*, [w:] *Wobec wyzwań wychowawczych przelotu tysiącleci*, Lublin 1998, s. 10.

BIBLIOGRAFIA

- Chałas K., *Program wychowawczy – podstawa aksjologiczna, zasady konstruowania*, [w:] *Jak wychowywać? W poszukiwaniu dróg wychowania. Systemy wychowawcze*, Materiały z Konferencji, Lublin2000, s.47-52.
- Czaja J., *Sport pomocą w budowaniu domu*, [w:] *Aksjologia sportu*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2001, s. 46-51.
- Gaś Z., *Doskonalący się nauczyciel*, Lublin 2001.
- Kukołowicz T., *Wartości w wychowaniu*, [w:] *Człowiek – wartość – sens*, red. K. Popielski, Lublin 1993.
- Kunowski S., *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 1993.
- Nagórny J., *Wobec wyzwań wychowawczych przełomu tysiącleci*, Lublin 1998.
- Nowak M., *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 2000.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla sześcioletnich szkół podstawowych i gimnazjów (Dz.U. z 1999 r., nr 14, poz.129).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2002 r., nr 51, poz. 458).
- Tarnowski J., *Jak wychowywać?* Warszawa 1993.
- Wolicki M., *Otwartość osoby ludzkiej*, Wrocław 2005.
- Wolny B., *Autorski program wychowania fizycznego dla szkoły podstawowej*. „Sport dla każdego – zielona recepta na zdrowie, jako skuteczna forma łagodzenia skutków współczesnej cywilizacji”, Rzeszów–Tarnobrzeg 2002.